

PUBLIKACIJA

JONO KAZIMIERO INSTRUKCIJA VILNIAUS PILIES KOMENDANTUI

Antanas Tyla, Vilija Gerulaitienė

Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius, Lietuva
El. paštas: antanastyla@freemail.lt

Per XVII a. vidurio Lietuvos ir Lenkijos karą Lietuvos sostinė Vilnius 1655–1661 m. buvo rusų okupuota. Miestas buvo sunaikintas, apiplėštas, gyventojai – išžudyti ar išbėgioję¹. Nukentėjo ir abi pilys – Žemutinė ir Aukštinė. Olivos taikos rengimo ir pasirašymo metu atsirado galimybė išplėsti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės operacijas prieš Rusijos okupacinę kariuomenę ir imtis Vilniaus išlaisvinimo. Vilnius ir jo pilys vaduotos 1660–1661 metais. Miestas, išskyrus pilis, buvo išvaduotas 1660 m. vasarą. Pirmą kartą Lietuvos kariuomenė, padedant miestiečiams, įsiveržė į Vilnių 1660 metų gegužės 9 dieną. Įsiveržęs pulk. Kazimiero Daumanto Siesickio dalinys buvo priverstas pasitraukti iš miesto. Keršydama rusų įgula sudegino priemiesčius, pradėjo represijas prieš gyventojus. Nepakęsdami smurto ir teroro miestiečiai kreipėsi pagalbos į Lietuvos stovyklininką Mykolą Pacą, kuris žygiuodamas iš Ukmergės į Balatarusiją pasuko pro Vilnių ir liepos 11 d. jį išlaisvino². Rusai pasitraukė į pilį. Prasidėjo pilies apgultis. Jos šturmas liepos 31 d. ir lapkričio 8 d. nepavyko. Dar du nesėkmingi bandymai buvo

¹ A. Šapoka, *1655 metų Kėdainių sutartis, arba švedai Lietuvoje 1655–1656 metais*, Vilnius, 1999, p. 28–34; J. Morzy, *Krytyś demograficzny na Litwie i Białorusi w połowie XVII wieku*, Poznań, 1965, s. 192–195; A. Rachuba, *Wilno pod okupacją moskiewską w latach 1655–1661*, *Lithuania*, 1994, t. 2–3, p. 63–70; E. Meilus, *Rusų okupacinė valdžia Vilniuje 1655–1661*, *Lietuva ir jos kaimynai*, Vilnius, 2000, p. 279, 283–286.

² Vilnius, 1660 08 07. M. Paco kreipimasis į Žemaitijos Kunigaikštystės piliečius ir kvietimas prisidėti prie Vilniaus pilies išvadavimo, *Vilniaus universiteto biblioteka*, f. 7, Nr. 14472, 1489–490; A. Rachuba, *Wilno pod okupacją...*, s. 70. M. Balinskis, nenurodydamas šaltinių ir klysdamas tvirtina, kad miestas buvo išvaduotas „per didžiąją savaitę, prieš Velykas“ (M. Baliński, *Dawna Akademia Wileńska*, Petersburg, 1862, s. 157). Didžioji savaitė buvo kovo 21–27 d., Velykos – kovo 28 d.

surengti 1661 m. pradžioje. Pilys buvo išvaduotos 1661 m. gruodžio 4-ąją³. Vilniaus pilių vadavimo operacijose dalyvavo ir pats valdovas Jonas Kazimieras. Jis su kariuomene pirmąsyk prie Vilniaus pasirodė spalio 20 d. ir po kelių dienų išvyko į karo stovyklą prie Glubokoje. Į Vilnių jis grįžo lapkričio pabaigoje. Boguslavas Radvila rašo, kad lapkričio 28 d. atvykęs į Vilnių jis ten rado ir valdovą. Būdamas Vilniuje tuojau po pilių išvadavimo, gruodžio 8 d., Jonas Kazimieras patvirtino instrukciją Vilniaus pilies komendantui Willhelmui Pilattui.

Kaip matyti iš instrukcijos turinio, valdovas buvo susirūpinęs pilies atstatymu ir jos gynybinių funkcijų atkūrimu. Instrukcijoje buvo išdėstyti pagrindiniai nurodymai pareigūnui, kaip pašalinti karo padarinius pilyje ir jos apylinkėse, kaip tvarkytis su įgula, palaikyti drausmę, užtikrinti pilies saugumą, stebėti aplinką, rinkti žinias apie miesto piliečių ir kitų gyventojų politines nuotaikas, jų požiūrį į karalių ir valstybę, kaip elgtis iškilus grėsmei, kaip gintis prieš apgulties metu, kaip globoti karo atveju į pilį subėgusius miestiečius ir kitus piliečius, ugdyti miestiečių ir kitų piliečių pilietinę savimonę, pagarbą valstybei ir įgulai, palaikyti rimtį, kaip ir kokiais atvejais palaikyti ryšius su miesto taryba, vaivada, su kitomis valdovo įgulomis, kaip spręsti nesusipratimus tarp įgulos ir miestiečių, apie kuriuos įvykius pranešti valdovui ir Lietuvos lauko etmonui. Instrukcija yra slapta ir komendantas turi ją saugoti.

Vilniaus pilies komendanto pareigybė iki šios instrukcijos patvirtinimo neminima⁴. Iki šiol istoriografijoje nėra nuosekliai tyrinėta Vilniaus pilies įgula, jos funkcijos ir raida, nežinoma ir čia skelbiama instrukcija. Literatūroje yra nurodoma Vilniaus pilies įgulos rotmistro pareigybė. S. Samalavičius mini XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje buvusius rotmistrus Bronvickį ir Martyną Olševskį bei nurodo XVIII a. pradžioje paskirtus rotmistrus Motiejų Vaškauską [Vaškavaką], Pranciškų Mackevičių⁵. Rotmistras W. Pilattas literatūroje nėra minimas.

Instrukcijos originalas nežinomas. Jos kopija surasta Lenkijos Mokslų akademijos bibliotekoje Krokuvoje⁶. Instrukcija parašyta gotiškais rašmenimis.

Į lietuvių kalbą išvertė Vilija Gerulaitienė. Už konsultacijas dėkojame istorikui Detlevui Pleissui.

Publikacija.

Vilnius, 1661 m. gruodžio 8 d. Jono Kazimiero instrukcija Vilniaus pilies komendantui Vilhelmui Pilattui.

Originalas; nežinomas.

Nuorašas: Lenkijos mokslų akademijos biblioteka Krokuvoje, 365, l. 268–272. Įrašai kita ranka: 1. 1661 8 dec[embris]; 2. Instrukcja Króla Jana Kazimierza, dana Pułkownikowi Wilhelmowi Pilatt, komendantowi Zamku Wileńskiego

³ B. Radziwiłł, *Autobiografija*, opr. T. Wasilewski, Warszawa, 1979, s. 147. A. Rachuba rašo, kad rusai pasidavė gruodžio 3 d., o gruodžio 4 d. Jonas Kazimieras įvažiavo į pilį (A. Rachuba, *Wilno pod okupacją...*, s. 71). E. Meilus, nenurodydamas šaltinio, išvadavimo data pripažįsta 1661 11 22 (E. Meilus, *Rusų okupacinė valdžia...*, p. 287).

⁴ S. Samalavičius. Kunigaikščių rūmų ir pilių priežiūra XVI–XVIII a., *Vilniaus Žemutinės pilies rūmai*, Vilnius, 1999, p. 12–52.

⁵ Ten pat, p. 24.

⁶ *Biblioteka Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie*, rps. 365, l. 268–272v.

Instrukcja krótka dla Komendanta w Kumburze Litewskim.
268.

1668

Joannes Casimirus von Gottes gnaden König
in Polen, Groß Fürst in Litauen

Ordinantz und Schriftlich antrawichtung
wegenach der Alle Alle Unser Schrifft
und Litter getrimmer Melleschen Plactt,
welches unter jeto dem Comendanten über
Unser Festung das Belten und Maiken
Schloss die Melleschen, hantet gott
bestallt, sich eigandlich zuhalten, und
daran gemäße in allem zuhalten solle.

1. Als Comendant sollet mit einem unterhabenden
Regiment gedachter Festung das Belten und Maiken Schloss
alsbald besetzen, und darauß das Commando solang halt
ten und verwalten, auch daselben mit andern quartieren, und
übergaben, biß das ich selber auf demselben ordere und
befehlig weß, alleß selbst in bekommen. Der auch das die
se Comendanten best in besorgen solt gedung, dicker An
reaction, provision und was andere Nothwendig an geschick
und sonsten andern, daselbst beschreiben worden, sollet
ich in allem fleißig auf die bringung lassen, auch solbige
in geder besorgung nehmen, und als besterhalten, damit
daselbst kein Schaden und Abbruch beschigung geschehe, welche
auf demselben besorgung besorgung liegen werden.

2. Sollet ich die fortifications durch die fundamente
solle ich acht halten, sonderlich die durch Unser belagerung
gemachte tranchen, brücken und was sonst phlegma und basofal,
das alsbald, darauß die röhren besorgen mit beschütztes
Leib und mit bestand standbau, und außschließen, und solbige
alles in Unschaden und der Noth bestan, wenn auch die unter
habenden garnison sich zuhelt mit bestem fleiß zu verhalten
besuchen.

3. Der auch durch Unserigen auf demselben durch belagerung
verursacht sindt, die sich sonderlich haben, werden ich in alle

geben, ob solche personen verläßlich sind, und also darüber
 (sonst) Einrichtungs alles getahr keine unrichtig person admit-
 tieren

11. Besondere auch auch besichtig, und nachricht einbringen,
 was bei, und wann, in, und andern occasion das anfallt
 in, und andern, fall gescheht, item was man, was, das freunds-
 chaft und actiones, dergleichen, und dass, auch dergleichen,
 dass, planmäßig, besicht, zu kommen, lassen.

12. Alle, auch das freundschaft, (Bode) besichtig, (sonst) obhand-
 lung, und mit einander, gewalt, auch zu setzen, was auch
 heimlich, nach, stellen, (sonst) über, dergleichen, alle, die, besicht
 haben, und in, alles, notwendigen, kriegs, ansehn, allem, getahr,
 zu setzen, und, der, unter, beider, garnison, so, auch, als, dergleichen,
 auß, der, schuld, und, dem, Land, der, besicht, halber,
 krieg, werden, besicht, retirirt, haben, heimlich, in, krieg,
 sondern, stand, zu, machen, und, in, krieg, was, sein.

13. Darin, soll, über, auch, alle, besicht, krieg, mit, dem, freunds-
 chaft, unter, handlung, der, besicht, in, einem, tractat, zu,
 lassen: dabei, besicht, und, besicht, nicht, auch, man,
 nach, einem, besicht, oder, besicht, auf, das: auch, die, freunds-
 chaft, oder, freundschaft, von, freundschaft, für, auf, krieg,
 andern, nicht, das, in, dem, besicht, werden, und, über, andern,
 zu, besicht, da, es, aber, ja, der, notwendigen, besicht, für, mit,
 krieg, geht, in, nicht, besicht, und, durch, auch, sonst, nicht,
 man, eine, unter, handlung, mit, krieg, zu, kommen, das, das,
 sollt.

14. Und, so, das, freundschaft, mit, einem, besicht, besicht, (sonst),
 (sonst) über, für, großen, anfall, nicht, besicht, (sonst), was, ob,
 misst, die, garnison, dadurch, besicht, und, der, besicht,
 misst, der, getahr, geht, wird, die, ammunition, sondern, über,
 nicht, besicht, besicht, (sonst), das, freundschaft, und, dem,
 nicht, besicht, besicht: das, über, aber, sonst, das, freundschaft,
 freundschaft, und, getahr, nicht, dem, freundschaft, im, absehn, mit, garnison.

mison.

25. Mit allem Recht verordnet ich an meine unterhabenden
 Officiere, anbeden, und an Ansehn, das vordere für
 Recht, ohne gebührliche Urtheil, und habender licentz, oder
 ordre, das die garnison nicht laß, und vordere zu
 sey, noch irgend was, dann Soldaten, Leutchen, Fähn-
 lein, und nicht die garnison nicht laß, Genieß in la-
 sey, und die, auch, Kaiser, und Landtman, in inque-
 tten, nachgeben, und übersehen, sondern, in, unter güten,
 nicht, nicht, gegeneinander, behalten, und, nicht, bringet, dem,
 das, fleißig, obliegen, lassen, sollen, worüber, ich, das,
 nicht, allem, will, ich, recht, haben, ein, gebühr, zu, haben,
 wider, vordere.

26. So, verordnet, mich, auch, möglich, sollt, ihr, befehlen, sey,
 damit, die, Landt, vordere, in, dem, nicht, nicht, nicht,
 behalten, vordere, und, so, ich, nicht, nicht, nicht, was, das,
 Strafen, vordere, modo, ein, nicht, vordere, sollt, ich,
 ich, vordere, das, vordere, was, nicht, unter, habenden, vordere,
 nach, inhalt, das, vordere, articula, und, das, vordere,
 das, vordere, nicht, vordere, am, Leib, oder, Leben, ab, vordere,
 sey. Aber, aber, das, nicht, vordere, unter, nicht, vordere, Leo-
 ment, vordere, sollt, ich, das, vordere, das, Officiere, das, vordere,
 vordere, und, nach, macht, dann, vordere, was, ich, nicht, nicht,
 nicht, und, die, Justitz, in, administrir, vordere, vordere, vordere,
 das, vordere, das, gefangen, sub, custodia, ad, custodia,
 extradit, und, folgen, lassen. Nicht, aber, auf, dem,
 vordere, vordere, und, off, vordere, vordere, vordere, vordere, vordere,
 vordere, das, Landt, was, nicht, vordere, das, vordere, vordere, vordere,
 so, sollt, ich, das, vordere, als, bald, dann, vordere, vordere, vordere,
 vordere, vordere, das, vordere, vordere, vordere, vordere, vordere,
 nicht, vordere.

27. Ich

272

27. Zu vor dat auch mit danoy dreyer nuch nicht zu und in
 gelegenheit posten Comendantes / Hauptstaft oder wo die
 huter dieser devotion seyn / nur Correspondent zu
 die inhalten auch ausgehen lassen, und mit ein
 der trauulich durchschreiben / jedoch mit solcher slo-
 tigkeit damit dieselbe nicht aufgefungen werden,
 der freud darauß bringey anlaß und stochhal alle
 der haffung in gaden, zugewisshen, nicht / oder sonst
 auf andern weise communiciren, allent dat jener
 weise zu diesem interesse und conservierung dieser
 militie und haffungen, der zeit und sonst den dien-
 st zu tun.

28. Nicht weniger gebiet in diesem besten, was
 es allwegem fließig advertiren, wurdet, was die
 seiner nachbarren lander und die waser gürtel zu
 rat, was für anlagen, intentionen oder andere thun
 und werks vorhaben, damit ich kuff diese, beteyg
 unbillbarer nachweilt bringhen, habet.

29. Hat anbelangt die sara des dials, was, wie, ob
 anderer casus dertier darney, habet ich nicht zu
 mißhen, sondern solichs dem landt gericht und Ho-
 des dials erst beim installer: oder, aber einige
 überlaß oder gewalt was, neu oder ander, dem
 in diesem garnison, solte dreybat werden, was
 in, oder anderer suspicion in gaden, so sollet
 solich gewalt haben als bald, bestanden, kuff in
 dem Hoynodes dials erst was, allem umbstand
 blaineyn bericht geben, und darüber freuere bey-
 wearten.

30.

Vertimas

[268] Jono Kazimiero, Dievo malone Lenkijos karaliaus, Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir t. t.

Potvarkis ir raštiški nurodymai, kuriais kilnūs Mūsų pulkininkas ir mielas ištikimas Willhelmas Pilattas, kurį Mes dabar maloningai skiriame Mūsų Naujosios ir Senosios Vilniaus pilies tvirtovės komendantu, privalo vadovautis ir visur pagal juos veikti.

1. Jūs, kaip komendantas, turite kuo greičiau su savo vadovaujama pulku užimti minimą Senosios ir Naujosios pilies tvirtovę ir jai vadovauti bei ją prižiūrėti, taip pat ją perduoti ne anksčiau, nei skubiu potvarkiu gausite iš Mūsų tokį įsakymą. Jums, kaip komendantui, perduotą karinę įrangą, ginklus, amuniciją, proviantą ir kokias bebūtų likusias ginklų ar kitokias atsargas privalote liepti smulkiai surašyti, apsiimti visa tai gerai saugoti bei prižiūrėti, kad nebūtų jiems daroma žala ar jais nesirūpinama, nes tuomet jus užgultų sunki atsakomybė.
2. Fortifikacinius įrengimus privalote ypač gerai prižiūrėti, per Mūsų apgultą atsiradusius griuvėsius, įtrūkimus ir visa kita, kas netvirta ar suirę, tuojau pat arba artimiausiu tinkamu metu rūpestingai ir tvirtai atstatyti bei sutaisyti, ir visa tai atlikti labai darbščiai ir atsidasavus Mūsų bei Karūnos gerovei ir vadovaujamos įgulos saugumui.
3. Mūsiškių sureštus apgulties įtvirtinimus, visus, kokie jie bebūtų, [268v] kuo pirmučiausiai, kada tik bus galima tai atlikti, nurodysite nugriauti, išardyti, vėl užpilti ir sulyginti su žeme, kad priešas nieku gyvu jais ir vėl nepasinaudotų prieš Mus ir Mūsų įgulą.
4. Taip pat jūsų žiniai ir patyrimai pavadame, jeigu manytumėte, kad kurioje nors tvirtovės vietoje būtina įrengti naują fortifikacinį įtvirtinimą prie jau esamų, parodytumėte savo ištikimybę ir stropumą ir taip ne tik stiprintumėte Mūsų tvirtovę bei kuo geriausiai išlaikytumėte įgulą, bet ir nuolatiniu užimtumu, pratybomis ir lenkimu prie darbo paprastiems kareiviams atimtumėte progą dykaduoniauti.
5. Be to, Mūsų jums pavestose Senosios ir Naujosios pilies tvirtovėse visuomet – dieną ir naktį – išstatysite patikimą sargybą ir ne vien aprūpinsite [tvirtovę] visa būtina įranga per sau pavaldžius karininkus, bet ir patys kuo dažniau tikrinsite tvarką, juolab kad laikas, sunki padėtis ir pavojai reikalauja kuo rimčiausiai tam atsidėti.
6. Karo reikalus Mes taip pat [jums] pavadame, jūs turite ne tik paprastus kareivius, bet ir sau pavaldžius karininkus rimtai, tačiau kuo kukliausiai valdyti ir užtikrinti jų paklusnumą bei laiku užkirsti kelią bet kokiai netvarkai bei iš jos kylančioms negandoms.
7. Jeigu netikėtai karininkai ar paprasti kareiviai sukeltų nesantaiką, neramumus, maištą ar iš jų pusės nutiktų dar koks nors sudėtingas įvykis ar [būtų padaryta] nedorybė, maišto atveju privalote pirmučiausiai padėti visas pastangas, kad kuo greičiau viskas būtų tyliai ir išmintingai numalšinta ir vėl būtų įvesta buvusi derama tvarka bei santarvė: tačiau vėliau, kaip ir kitais atvejais, [269] nuodugniai viską ištirti – kas sukėlė maištą, nuo ko viskas prasidėjo ir tąjį arba daugiau kaltinamųjų, ar tai būtų karininkai, ar paprasti [kareiviai], tuojau pat suimti, nuteisti pagal karo teisę ir tiek puskarininkius iki pat vėliavininkų, tiek paprastus kareivius pagal nusikaltimo pobūdį nubausti kūno bausmėmis arba myriop. Tačiau nuosprendį (tokiu atveju dėl vieno ar kito karininko iki pat vėliavininko imtinai paskelbtą) prieš jį įvykdant turite persiųsti ne tik inkvizicijai, bet ir Mums arba Mūsų Lietuvos lauko etmonui bei Vilniaus vaivadais ir laukti įsakymo, kaip elgtis toliau.
8. Jeigu nutiktų ir dar kitoks sudėtingas įvykis, kurį tirdamas ir, jei reikėtų, turėdamas priimti sprendimą nedrįstumėte ar negalėtumėte pakankamai pasitikėti savo paties išmanymu, tuomet

kuo skubiausiai turite apie jį pranešti Mums ir Mūsų Lietuvos lauko etmonui ir laukti Mūsų nurodymų.

9. Taip pat turite atidžiai stebėti visomis kryptimis keliaujančius asmenis, ypač svetimus ir nepažįstamus, ar nekyla koks nors įtarimas ar nerezgama išdavystė, todėl visus sulaikyti, išklausinėti, pareikalauti jų pasų ir visko, ką kelionėje turi pasiėmę savo saugumui užtikrinti; prieš leidžiant tokiems asmenims keliauti toliau, viską gerai iširti, kad Mums ir Mūsų tvirtovei nenutiktų kokia neganda. O jeigu koks nors asmuo pasirodytų įtartinas arba ką piktą padaręs, tokį turite tučtuojau suimti ir Mums arba Lietuvos lauko etmonui kuo išsamiau pranešti, tuomet Mes arba lauko etmonas atsiųsime jums Mūsų nuomonę tuo klausimu.
10. Nakties metu turite nieko neįleisti į Mūsų tvirtovę, nesvarbu, kas tas žmogus bebūtų. Tačiau dieną jūs ir jums pavaldūs karininkai privalote akylai sekti, kas išeina ir įeina, [269v], ar tuos asmenis būtina įsileisti ir šiaip jau, siekiant apsisaugoti nuo galimų pavojų, nereikalingų asmenų nepraleisti.
11. Taip pat jūs turite stengtis surinkti žinias apie tai, kas kartais vyksta vienomis ar kitomis aplinkybėmis ar vienu bei kitu atveju, kas pranešama apie priešo užmačias ir veiksmus, ir kuo skubiausiai pranešti apie tai Mums ir lauko etmonui.
12. Jeigu priešas (Dieve sergėk) ir vėl paimtų viršų ir įkyrėtų jums smurtaudamas arba imtų kenkti slapta, tai bet kuriuo metu turite būti budrūs ir pasirengę jėga pasipriešinti, o jums pavaldžiai igulai bei visiems, kurie ieškodami priebėgos pasitrauktų tvirtovėn iš miesto arba apylinkių, privalote įsakyti ar paraginti narsiai duoti atkirtį.
13. Todėl jei taip nutiktų, su priešu privalote nesileisti į jokias kalbas, juolab į derybas, nenusileisti jų įkalbinėjimams, nepriimti jų laiškų, nekreipti dėmesio nei į grąšimus, nei į pažadus. Taip pat ir priešo būgnininkus ar trimitininkus, jei jie atvyktų, išklaudyti ne kitur, o tik išoriniuose įtvirtinimuose. Bet jei kitaip nebūtų galima, įsivesti pas save uždengus jiems veidus ir nieku gyvu niekam kitam neleisti su jais kalbėtis.
14. O jeigu priešas surengtų apgultį, venkite smarkaus prasiveržimo, juolab jei jis nepavyktų, igula per jį nusilptų ir tvirtovei imtų grėsti didžiausias pavojus. Amunicijos veltui taip pat nešaudykite, o protingai palaikykite tinkamam laikui ir reikalui. Tai, ko jūs [270] su sau pavaldžiais karininkais bendromis pastangomis galėtumėte imtis atsizvelgdami į vienokias ar kitokias aplinkybes, kad pasinaudojus palankia proga ir aplinkybėmis būtų nutraukta apgultis, Mes paliekame jūsų ištikimybei, vyriškumui ir sumanumui, bet taip, kad savo asmeniui už tvirtovės sienų nesukeltumėte pavojaus.
15. Jei jūs taip pasiligtumėte, kad iš tikrųjų nebepajėgtumėte atlikti komendanto pareigų, privalote laiku į savo vietą paskirti patyrusį ir sumanų pulkininką ir jį, kol įstengsite, paremti protingais patarimais, iš jo nuolat susižinoti apie visus reikalus bei veiksmus ir kiek reikės leisti jam veikti savo nuožiūra.
16. Be to, dėl šios jums patikėtos Senosios ir Naujosios pilies tvirtovės privalote kautis iš paskutiniųjų ir kartu su igula bei kitais į ją pavojaus metu pabėgusiais žmonėmis iki paskutinio vyro ginti [ją] nuo priešų.
17. Taip pat jūs kaip reikiant pasistengsite deramose vietose kaskart priminti, kad Mūsų tvirtovė būtų ganėtinai aprūpinama maistu bei amunicija, o ypač turite žiūrėti, kad visi, kurie reikalui esant pas jus gaus prieglobstį, laiku atsigabentų su savimi ir būtinas maisto atsargas.
18. Mūsų tvirtovės išlaikymui būtų naudinga atkreipti dėmesį į tai, kaip šio miesto piliečiai ir kiti kaimynystėje gyvenantys nusiteikę Mūsų ir Mūsų valstybės atžvilgiu, ką galima išgirsti iš jų kalbų, išvelgti iš darbų ir elgsenos, mat paprasti žmonės savo išpūdžius įpratę bemat išsakyti žodžiu bei išreikšti kitokiais būdais, o ypač [reikia žiūrėti], ar jie nesusirašinėja ir nebendruoja su priešu [270v] prisidengę prekyba ar kita dingstimi, taigi jei pastebėtumėte nors menkiausius

- požymius, turite tučiuojau su įgula susiburti, gerai pasirengti ir Mums arba Lietuvos lauko etmonui kuo skubiausiai apie viską pranešti. Jeigu smarkus įtarimas kristų ant konkrečių asmenų iš piliečių tarpo, tuomet tą reikalą turite aptarti su miesto taryba, jeigu nemanytumėte, jog įtarimas krenta ant tarybos, ir bendru nutarimu tuos įtartinus asmenis nugabenti kalėjiman bei gerai saugoti. Bet su egzekucija neskubėti iki tol, kol į Mums atsiųstą išsamų pranešimą sulauksite pareiškimo iš Mūsų arba iš lauko etmono.
19. Apskritai su vietiniais miestiečiais turėtumėte apsieiti geruoju ir atlaidžiai, kad jie galėtų jums pasitikėti ir pasikliauti. Tuomet jums bus paprasčiau sužinoti jų nuotaikas, palenkti juos prie savęs ir susieti nuolatine ištikimybe, kad jie lengviau ir noriau praneštų ir atskleistų tai, kas Mūsų valstybei ir tvirtovei galėtų padėti arba padaryti žalos.
 20. Slaptųjų reikalų, ypač Mūsų įsakymų bei karo reikalų, taip pat gautų žinių apie antpuolius ir kitką bei kada koks kiltų pavojus iš priešų pusės, privalote neatskleisti nei tarybai, nei kam nors kitam (kad būtų išvengta visokių baimių ir išgąščio), o pasilaikyti juos sau tyliai ir visiškai slaptai iki kol jie patys savaimė atsiskleis bei turės būti paskelbti viešai. Ir priešingai, to, ką taryba ir piliečiai tuo laiku turėtų žinoti, privalote nuo jų nenuslėpti. [271]
 21. Jeigu tarp miestiečių ir įgulos kareivių kiltų ginčai ar muštynės, jūs turėtumėte pasistengti juos tuojau pat sutaikyti geruoju arba per teisimą išspręsti [nesutarimus], kad kaltieji pagal teisės nuostatus būtų nubausti taip, jog jūsų jurisdikcija kariaunai, o tarybos – miestiečiams liktų nepajudinama.
 22. O kad kareiviai, bijodami bausmės, nekeltų jokių neramumų, nesantaikos, nesileistų į piktadarybes ar neregztų kėslų, Mes kuo griežčiausiai nurodome ir įsakome už visus išsišokimus kitiems atgrasinti kaskart deramai bausti viešomis bausmėmis.
 23. Tačiau ką bedarytumėte, ko tik imtumėtės, visuomet vadovaukitės sveiku protu ir kuklumu, kareiviams laiku ir teisingai išduokite gyvenimui reikalingą algą, nė menkiausio nieko jiems nesumažinkite ir neleiskite kitiems to daryti, kad neiškerotų dėl to jokie sunkumai ar pasipiktinimas arba dėl per griežtos tvarkos kareiviai nebūtų priversti pabėgti.
 24. Turite nei pats to nedaryti, o ir kitiems neleisti, kad įvažiuojančius ar išvykstančius piliečius, kitus keliaujančius žmones ar prekeivius karininkai ir paprasti kareiviai – budėtojai, sargybiniai ar dar kiti – be muitų ar rinkliavų, apdėtų už šalies ribų neįprastais mokesčiais ar verstų juos sumokėti, tada grės didžiausia Mūsų nemalonė ir sunki bausmė, o jūs pats visus, kurie tą darytų, taip pat turite griežtai nubausti. [271v]
 25. Sau pavaldiems karininkams visu rimtumu nurodykite ir juos įpareigokite, kad nei jie patys be svarbių priežasčių ir gauto leidimo arba nurodymo iš įgulos nevyktų į apylinkes, nei savo vėliavų ir įgulos kareiviams neleistų vaikštinėti po apylinkes, varginti neturtingus valstiečius ar kaimiečius arba pro pirštus žiūrėtų [į tokius veiksmus], o nuolat akylai prižiūrėtus laikytų krūvoj ir užtikrintų, kad jie stropiai eitų karo tarnybą, tą turite pats budria akimi nuolat stebėti.
 26. Kiek įmanoma, privalote stengtis, kad aplinkiniai keliai būtų palaikomi švarūs ir saugūs, o jeigu koku nors būdu paimtumėte iš gatvės kokį nenaudėlį, turite jį, jeigu tas būtų iš jūsų pavaldinių, nubausti pagal lauko statuto nuostatus ir nusikaltimo sunkumą kūno bausme arba atimant gyvybę. Bet jeigu toks nedorėlis būtų iš kito pulko, turite pranešti apie tai jo pulkininkams ir paskui, kai jie jums raštu užtikrins, jog vadovausis teisės nuostatais, suimtąjį su apsauga perduoti kitiems sargybiniams. Bet jeigu keliuose jūs ar jūsų žmonės sugautų šios šalies bajorą plėšikaujant arba žudant, jį kuo skubiausiai ir būtiniausiai turite perduoti Vilniaus vaitadai arba jo valdytojui. [272]
 27. Su tais, kurie yra jums artimiausių postų komendantai (bet suprantama, kad su tais, kurie yra Mums pavaldūs), privalote palaikyti tarpusavio korespondencinius ryšius (bet taip atsargiai, kad

- korrespondencija nebūtų perimta ir iš jos priešas negautų galimybės ar naudos, siekdamas pakenkti Mūsų tvirtovei) ar kitokiu būdu vieni kitiems perduoti žinias apie viską, kas tuo metu ir apskritai praverstų Mūsų interesams ir kariuomenės bei tvirtovių stiprinimui.
28. Ne menčiau Mūsų labai padėtų, jei stropiai ir visokeriopai stebėtumėte, kas vyksta Mūsų kaimyninėse žemėse ir Mums artimuose pasieniuose, kokie antpuoliai, pasirengimai ar dar kitokie dalykai darosi, kad Mums apie juos laiku galėtumėte duoti patikimą žinią.
29. Kas dėl bajorų teisės, jei nutiktų vienoks ar kitoks įvykis, turite į tai nesikišti, o pavesti viską krašto teisumui arba tos vietos vaivada. Bet jeigu kas nors iš bajorų panaudotų Mūsų įgulos atžvilgiu prievartą arba jėgą ir įtarimas kristų ant vieno ar kito asmens, tuomet tokius piktadarius turite nedelsdamas suimti, apie viską kuo skubiausiai ir išsamiausiai pranešti Mums bei tos vietos vaivada ir laukti tolesnių nurodymų. [272v]
30. Baigdami Mes pavedame jūsų priesaika duotai ištikimybei, sumanumui ir patirčiai, taip pat jūsų apdairumui ir dideliam stropumui visa, ko šįkart šioje Mūsų instrukcijoje negalėjome išsakyti žodžiais ir jums duoti nurodymų, jei pasikeistų laiko aplinkybės ar susiklostytų įvairiausios sąlygos, o ypač tuos reikalus ir įvykius, kai būtina priimti kuo skubiausią sprendimą ir rezoliuciją. Taigi jūs, garbingas Mūsų ir Karūnos, taip pat Mūsų Didžiosios Kunigaikštystės karininkas, kuo ištikimiausiai laikysitės [nurodymų], šią instrukciją išlaikysite paslapyje, šiai jums pavestai tvirtovei kiek įmanydami geriau vadovausite, ją iš paskutiniųjų ginsite ir šį pavedimą privalote taip atlikti, kad jeigu pasirodytų, jog ko nors trūksta ar yra aplaidu iš jūsų pusės Mūsų ir tvirtovės nenaudai, griežtai atsakysite savo garbe, kūnu ir gyvybe. Bet jeigu, priešingai, narsaus kareivio ir ištikimo bei apdairaus komendanto tarnybą atliksite puikiai, tai tokia ištikimybė ir darbštumas pelnys jums garbę, šlovę, paaukštinimą bei Mūsų Karališkos Malonės pareiškimui, tą jums šiuomi maloningai užtikriname. Viso šito privalote paklusniai laikytis. Šį raštą Mes pasirašome savo ranka ir nurodome išpausti Mūsų Karališkąjį spaudą.

Surašyta Mūsų mieste Vilniuje 1661 metų gruodžio 8 dieną.

Karalius Jonas Kazimieras

A. V.